

П Р И К А З И

Anton Tautscher: DIE OEFFENTLICHE WIRTSCHAFT. Berlin-München, Duncker & Humblot, 1953, XVI + 399 S.

Познати професор финансиске науке и политичке економије из Граца издао је после низа већих и мањих студија из разних подручја финансиске науке свој систем „јавне привреде“. Данашња јавна привреда у коју се претворила неутрална, стерилна, државна привреда, одликује се свестраним интервенисањем и уређивањем привреде. Све јавнопривредне установе стоје у служби социјалне и привредне политике; стога, уместо досада неутралне и аутономне финансиске науке треба у сагласности са интегралном финансиском науком објединити политичкоекономске теорије јавнопривредних установка у једну политичкоекономску теорију „јавне привреде“. Она треба да проучава јавну привреду као целину а тако и поједине јавнопривредне установе у погледу њихове политичкоекономске функције и ефикасности у организацији читаве привреде. Таучерова теорија јавне привреде је дакле много опсежнија него досадашња наука о финансијама, јер изучава нарочито везе између јавне привреде и развитка привреде уопште. То се показује особито у испитивању финансиских планова, цикличних буџета, националног рачуноводства, динамичног деловања јавних расхода, задатка јавних предузећа у циљу усмеравања привреде, сврхе пореза и привредно-динамичне снаге јавног кредита.

У уводу, аутор тумачи да је појам финансиске привреде постао сувише узак јер „јавна привреда обухвата сву привредну делатност јавних тела, а не само новчану привреду.“ За јавну привреду је од значаја повећање квантитативног опсега као и квалитативна промена њене суштине тако да је јавна привреда постала „економскополитички инструмент за све сврхе економске политике државе и територијалних тела“. Буџет је стекао кључну позицију за покретање привредних процеса; јавни расходи сада су јемци пуног запослења привреде; јавни приходи инструменти за усмеравање привредне циркулације новца; јавна предузећа фактори сигурности за развитак привреде без опасности кризе; порези средство за усмеравање масе новца и привреде, а јавни кредит, захваљујући привредно активној политици расхода, мотор за подизање производње. Све те значајне квантитативне и квалитативне промене условљавају замену старог појма „финансиске привреде“ новим појмом „јавне привреде“ која је постала „zur Organisationswirtschaft für die Volkswirtschaft“ (5).

Само дело подељено је на 12 „књига“. I књига (6—51) обрађује историју науке у осам главних научних група, почевши са камералистима, те наводи нарочито њихове главне претставнике. Остале су групе физиократска наука о финансијама, класична наука о финансијама, органска наука о државној привреди, интервенционистичка наука о државној привреди, чиста наука о државној привреди и социјалистичка наука о државној привреди. Међу писцима набраја још Бауера, Бернштајна, Кунова, Хајмана, Хилфердинга, Лориу, А. Милера, Ренера и А. Вебера, дакле већином ревизионисте, али не спомиње ни совјетску нити нашу науку. Сам аутор припада „еко-

номскополитичкој науци о државној привреди“ која полази од коњунктурне политике и усмеравања привреде (те јој је дакле циљ преброђавање кризе до које је морало доћи услед структурних противречности капиталистичке привреде). Државна привреда постаје организована привреда те се у сврху њене организације служи буџетом, условљеним потребама привреде, државним расходима и приходима, предузећима државне привреде, усмеравањем тока робе и новца, порезима и државнопривредим кредитом.

Основе јавне привреде (II књ., 52—96) одређује однос привреде и државе. Држава је највиши организаторски фактор привреде који уједињује у једну целину привреду са њеним привредним грамама без обзира на њихове посебне интересе. Задатак је државе стварање правилне структуре привреде, осигурање пуног запослења, тежња за максимирањем друштвеног производа те коначно регулација дохотка, одговарајућег друштвеног поретка признатом као правилном (62). Држава постаје главним продукционим фактором привреде, уједно и динамичким и устаљујућим који делује на стални складни развитак привреде (68). Наравно треба водити рачуна и о границама јавне привреде, нарочито у наплати прихода који се већином не троше ради непосредне рентабилности, него у корист држављана и привреде (79). Њиховим јачањем долази до заобилазног рентабилитета. Предмет је науке о јавној привреди многочлан систем јавне привреде са свим њеним институцијама и процесима, са њеним јавнопривредним и привредним функцијама (86).

Нарочито је занимљива III књига (97—126) која обрађује финансиске планове, национално рачуноводство („volkswirtschaftliches Nationalbudget“), коњунктуром условљен циклички буџет и годишњи буџет јавне привреде који је окарактерисан упливисањем привреде на јавну привреду (112).

IV књига (127—160) садржи модерну капиталистичку теорију о потребама и нарочито расходима јавне привреде, њиховој узајамној условљености и њиховом порасту као и узроцима овог пораста. Економскополитички расходи делимично су репараторног значаја у облику субвенција, делимично превентивног уколико прегећу штету спречавају текућим расходима (137). Ти допунски јавни расходи изводе се нарочито јавним инвестицијама у сагласности са Кејнзовим теоријама које су темељно обрађене. Ефикасност јавних расхода који имају додуше своје границе показују се у директној и индиректној рентабилности и продуктивности (154).

Јавне приходе (V књ., 161—180) треба поставити у службу преобрађавања читаве привреде, нарочито као важан инструмент регулацисања новчане масе (167). Приходи који се црпе из: 1) јавних предузећа, 2) дажбина и 3) јавног кредита (172), имају своју привредну горњу границу у пресушењу извора јавне привреде и дефлацији те у појавама у производњи и продаји, као и у оптицају новца и робе и ограничењу привредне делатности, но границу одузимања треба одредити за сваку врсту прихода посебно (178). Сваки јавни издатак треба разматрати са гледишта одржавања пуног тока робе (165).

Јавна предузећа (VI књ., 181—212) имају најразличитије сврхе, нарочито организаторску функцију у привреди коју помажу или унапређују. Њихове су дакле сврхе фискалне, економскополитичке, социјалнополитичке, културнополитичке и привредноорганизаторске. Међу кључна предузећа спадају нарочито кредитне банке.

Међу дажбинама (VII књ., 213—220) спомиње и натуралне; новчане су дажбине давања у новцу која јавна привреда прописује грађанима (216) те су подељене на таксе, доприносе и порезе.

Порези (VIII књ., 221—298) су новчана давања која јавна привреда на основу неке привредне делатности прописује и наплаћује од припадајућих приватних привредних јединица („Privatwirtschaften“). Порески предмет могу бити право располагања привредним добрима (имовина), успех привредне делатности појединог привредника (принос и доходак), сама привредна делатност (посредовање, преношење и промет добара) те трошење добара (224). Порез својим трошењем ствара организациону основу читаве привреде те је тиме продуктиван, за пореске обвезнике чак и репродуктиван, стварајући омогућавањем и организацијом привреде свакој приватној привредној јединици основу егзистенције те њене рентабилности. Порез утиче на новчане фондове приватне привреде, циркулацију новца у привреди и постаје средство за организацију циркулације новца и робе (227). Уједно је и средство принудне штедње те мења расподелу новца у привреди (229). Порези наравно нису неутрални, него су у суштини економскополитичко средство за преображавање привреде које има и сврху покрића државних потреба (234). Привредну структуру порези могу исправљати и усмеравати политиком расподеле продукционих фактора, структурном политиком у погледу продукционих области, економскополитичком васпитном политиком, политиком величине погона, политиком инвестиција и рационализације, политиком локације и политиком концентрације и децентрализације (236). На циркулацију новца и робе дејствују порези монетарном и валутном и кредитном политиком, тржишном политиком, политиком цена и конкуренције, монополском и коњунктурном политиком (241). Резултати дејства пореза на организацију привреде зависе како од трошења пореских прихода тако од дејства одузимања новца. За очување пореске способности треба осигурати бар минимум егзистенције и способности привређивања („Betriebsfähigkeit“, 257), али разним порезима треба захватити пореску способност (у целини), чувајући трајну способност плаћања и ношења пореза (277). Порески објекти већ су били набројани на почетку приказа VIII књиге те их аутор дели на порезе: 1) на принос и доходак, 2) на имовину, 3) на промет и 4) на потрошњу (285). Поједини порези су систематски разврстани у пореској табели (286—7). У овој књизи обрађени су наравно сви главни порески проблеми, на пример пореска способност, извори преваливања, тарифа, начела, систем, границе опорезивања.

IX књига (299—348) посвећена је појединим порезима и њиховим проблемима како се појављују нарочито у Средњој Европи у најновије време. Ту аутор спомиње и разне, нашем систему познате порезе, на пример порез на предузећа са филијалама и робне куће, порез на прираштај дохотка и имовине, порез за изједначење губитка (и терета), порез мртве руке. Порез на доходак мења се све више у систем пореза на принос (313), порез на фонд плата у целини („Lohnsummensteuer“) осуђује (306), док порез на промет убраја у потрошне порезе, уколико се промет сваке робе или услуге опорезује само једанпут (335). У сагласности са немачким и аустријским пореским системом набраја већи број пореза на потрошњу појединих предмета.

На подручју јавног кредита (X књ., 349—370) дошло је до замашног преображаја у његовој теорији нарочито одбацивањем досадашњег принципа о трајној равнотежи у јавним финансијама, пошто је јавни кредит у сагласности са коњунктурном политиком пре-

ко јавних расхода и њима покривених инвестиција постао средство за савлађивање кризе у служби пуне запослености привреде (350). Јавни кредит својом употребом као и набављањем кредитних средстава преображава и организује привреду (353). Поред суштине и функције јавног кредита обрађене су и његове врсте, облици и границе и, најзад, државно банкротство.

Финансиски компромис („Finanzausgleich“, књ. XI, 371—379), важан и за нашу федералну државу јесте „план и норма за расподелу задатака, располелу издатака и прихода као и за изравнање терета између вертикално и хоризонтално рашчлањених творевина („Gebilde“) јавне привреде“ (375). Ради разлика у њиховој привредној снази проблем је тешко решити само на један између могућих начина, те су потребне разне комбинације.

Књига XII (380—387) о финансиској управи обрађује њена начела, основе, облике и делатности, организацију и контролу. И финансиска управа мора при сваком акту водити рачуна о могућностима и потребама привреде (381).

Иако се Таучерова књига ограничава скоро искључиво на проблематику јавне привреде западних капиталистичких земаља, ипак ће бити од велике користи за наше стручњаке. Наш читалац ће наравно приликом њеног читања водити рачуна о специфичностима наше и капиталистичке привреде.

Др. Владимир Мурко

Armand Cuvillier: OU VA LA SOCIOLOGIE FRANÇAISE? Avec une étude d'Emile Durkheim sur la sociologie formaliste. (Petite bibliothèque sociologique internationale sous la direction d'Armand Cuvillier, série A: auteurs contemporains.) Paris, Librairie Marcel Rivière et Cie, 1953, VIII-211 p.

Арман Кивилије је још пре Другог светског рата објавио, по ред осталог, свој данас већ познати и на више језика преведени *Introduction à la Sociologie* (1936), а 1950 две књиге (трећа је у припреми) свог приручника *Manuel de Sociologie*, у коме је врло успешно изнео у главним линијама развој социологије, њене резултате, као и проблеме и методологију савремене социологије, анализирајући и дискутујући аргументе претставника главних социолошких праваца.

У предговору књиге која је предмет овога приказа, Кивилије износи разлоге своје забринутости стањем у француској социологији. Њена „добра традиција“ састојала се по њему, с једне стране, у избегавању емпиризма лишеног идеја који зна само за скупљање чињеница, а с друге стране, у одбацивању производних и чисто појмовних конструкција које се не заснивају на стрпљивој анализи стварности, односно како је Fr. Simiand сажето рекао: „Pas de faits sans idées, pas d'idées sans faits.“ Држећи се углавном тих поставки, диркемовска школа, и поред својих грешака, постигла је плодне резултате. До критичног стања у француској социологији дошло је, по аутору, са ових разлога: док је раније Диркем грешко желећи да филозофију анектира социологији, данас филозофи којима је углавном поверена настава социологије, уносећи одређену, француском духу страну филозофију, поричу социологији право на самостално постојање; затим, некритичко прихватање метода које се примењују у САД (на пример: социометриске методе мерења „друштвене раздаљине“) уз потпуно одсуство перспективе научног искоришћавања нагомиланог материјала; и најзад, недовољ-